

SMERNICE ZA ANALIZO LOKALNEGA OKOLJA

Delovna skupina za izdelavo smernic za analizo lokalnega okolja:
Breda Podbrežnik Vukmir, Martina Rozman Salobir, Matej Jazbinšek,
Jerneja Berginc, Patricija Višnjevec, Urška Emeršič in Urška Lobnikar
Paunović.

Oktober 2025

Kazalo vsebine

SMERNICE ZA ANALIZO LOKALNEGA OKOLJA.....	1
1 Uvod	4
2 Profil delovanja knjižnic.....	7
3 Mnenje uporabnikov knjižnice in potencialnih uporabnikov knjižnice	10
3.1 Javnomnenjska raziskava	11
3.2 Fokusna skupina	12
3.3 Opazovanje.....	14
4 Profil delovanja lokalne skupnosti	15
4.1 Socialni in ekonomski dejavniki	15
4.2 Življenjski slog in interesi	16
4.3 Formalne in neformalne skupine	17
4.4 Agencije, uradi, službe	19
4.5 Spremembe v lokalni skupnosti.....	20
5 Usmeritve in prioritete lokalne skupnosti.....	22
6 Pregled zunanjega okolja.....	23
7 Povezovanje vizije in vrednot	26
8 Zaključek.....	27
ZBIRANJE PODATKOV O LOKALNI SKUPNOSTI (Damjana Vovk)	29
1 Zbiranje podatkov o lokalni skupnosti	31
1.1 Zbiranje kvantitativnih podatkov	31
1.2 Zbiranje kvalitativnih podatkov	31
2 Obdelava podatkov o lokalni skupnosti	32
2.1 Orodja za analizo podatkov	33
2.1.1 Umetna inteligenca v podporo orodjem za analizo podatkov	34
2.1.2 Primeri uporabe orodij za analizo podatkov.....	34
2.2 Orodja za vizualizacijo podatkov	35
2.2.1 Primeri uporabe orodij za vizualizacijo podatkov	36
2.3 Geografski informacijski sistemi (GIS).....	36
2.3.1 Primeri uporabe geografskih informacijskih sistemov	37

Kazalo primerov

Primer 1: Primerjava klasične in proaktivne knjižnice (Christoffersen, Peterson, 2017).....	5
Primer 2: Primer izračuna obrata gradiva v dveh letih po podrobneje razčlenjenih vsebinskih sklopih UDK iz skupin 5 in 7 (po vrednostih v podpolju obrat gradiva 675s).....	9
Primer 3: Vprašanja za fokusno skupino županov za pripravo strategije razvoja splošnih knjižnic v izvedbi Združenja splošnih knjižnic	13
Primer 4: Pomen zbiranja podatkov o socialno-ekonomskem statusu prebivalcev.....	15
Primer 5: V lokalnem okolju je prisotna močna planinska, gorniška in alpinistična tradicija	17
Primer 6: Sodelovanje z zasebnim zavodom s področja dolgotrajne pomoči	19
Primer 7: Sodelovanje med knjižnico in zdravstvenimi ustanovami	19
Primer 8: Knjižnica se povezuje z drugimi institucijami na temo Jurija Dalmatina	21
Primer 9: Knjižnica se odziva na strategije občine.....	22
Primer 10: Povezovanje vizije in vrednot	27

1 UVOD

V okviru Združenja splošnih knjižnic je delovala delovna skupina za pripravo smernic za analizo lokalnega okolja z namenom, da v knjižnicah poenotimo način izdelave analize in njeno uporabo za različne razvojne naloge.

Smernice smo oblikovali tako, da bi le-te knjižnicam ponudile izhodišča za oblikovanje razvojnih dokumentov ali uvedbo novih storitev. Strokovna priporočila v pristopu k analizi lokalne skupnosti sledijo usmeritvam Anne Marie Madziak, predstavljenim v delu *Creating the future you've imagined: a Guide to essential planning (2007)*¹. Zbiranje in vrednotenje informacij avtorica obravnava v kontekstu strateškega načrtovanja, ki zajema vsa področja delovanja knjižnice. Če uvajamo spremembe ali izboljšave na ožje zamejenih področjih, se tudi pri zbiranju podatkov omejimo na vidike, ki so relevantni za naš namen.

Izhodišče za oblikovanje dokumenta z navodili za izdelavo analize lokalnega okolja so *Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018–2028)*; v Prilogi 4.1 je objavljen *Primer pristopa k analizi lokalne skupnosti*. Pričujoča navodila se popolnoma zgledujejo po tem poglavju, zato je struktura tega dokumenta identična s strukturo primera analize lokalne skupnosti v Prilogi Strokovnih priporočil.

Smernice smo razdelili na naslednja poglavja:

1. Profil delovanja knjižnice
2. Mnenja uporabnikov knjižnice in prebivalcev
3. Profil lokalne skupnosti
4. Usmeritve in prioritete lokalne skupnosti
5. Pregled zunanjega okolja
6. Povezovanje skupnega razumevanja poslanstva knjižnice in organizacijskih vrednot, za katere se knjižnica zavzema in jih uresničuje

Strokovna priporočila so nastala tudi na osnovi predpostavke, da mora biti splošna knjižnica proaktivna pri izpolnjevanju svojega poslanstva in da pri tem unikatno oblikuje svoj program dela glede na lokalno potrebne knjižnične vloge². Proaktivnost pomeni, da se knjižnica ne samo odziva na spremembe, ampak jih sproža ali predvideva, in to predvidevanje vključi v svoje strateško ali letno načrtovanje. Proaktivnost je načrtno in ciljno delovanje knjižnice glede na ugotovljene potrebe, ki vključuje vrednotenje rezultatov (Strokovna priporočila in standardi, 2018: 9).

¹ Madziak, A. M., & Southern Ontario Library Service. (2007). *Creating the Future You've Imagined: A Guide to Essential Planning: Overview of the Essential Planning Process*. Southern Ontario Library Service, 2007.

² Brenčič, P., Fras Popović, S., Podbrežnik Vukmir, B., Vilar, P., Vodeb, G., & Zdravje, A. (2019). *Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018-2028)* (str. 123). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Direktorat_za_kulturno_dediscino/Knjizni_cna_dejavnost/2018/NSKD_PRIPOROCILA_splosne_knjiznice_2018-2028_objava.pdf.

Strokovna priporočila in standardi do leta 2028 so v ospredje postavili knjižnične vloge, ki se oblikujejo prav na podlagi analize lokalnega okolja, torej na podlagi potreb uporabnikov. S tem se odmikamo od središčne vloge knjižnične zbirke in številčnih opredeljevanj knjižničnega dela ter v središče postavljamo uporabnika in kakovost.

Primer 1: Primerjava klasične in proaktivne knjižnice (Christoffersen, Peterson, 2017)³

Klasična knjižnica	Proaktivna knjižnica
Uporabniki prihajajo v knjižnico	Knjižnica prihaja k uporabnikom
Nasveti strokovnjakov	Nasveti kolegov
Zbirka je v središču zanimanja	Uporabniki so v središču zanimanja
Omogočanje dostopnosti in prezentacije	Učenje in vpletenost uporabnikov
Obisk in izposoja	Fokusiranje na vplive in ciljne skupine
Knjižnični sistem kot ključni sistem	Upravljanje odnosov z uporabniki kot ključni sistem

Poznavanje lokalne skupnosti je pomembno za opredeljevanje potreb uporabnikov in za proaktivno predvidevanje teh potreb. Z analizo lokalnega okolja ugotavljamo tudi trende, ki se pojavljajo v določenih okoljih. Ugotovljene potrebe ali trende upoštevamo pri strateškem načrtovanju in oblikovanju različnih razvojnih nalog: odprtje nove krajevne knjižnice, ugotavljanje potreb širitve ali krčenja knjižnične mreže, oblikovanje dokumenta nabavne politike, uvajanje novih storitev ...

Iz strateškega načrta črpamo letne cilje. Za potrebe analize zbiramo različne podatke, zato je pred analizo potreben razmislek o namenu in ciljnih raziskave ter hipotezah. Sledi razmislek o obsegu, načinu in metodah zbiranja podatkov, da so ti verodostojni. Treba je opredeliti metode zbiranja in vrednotenja podatkov. Najpomembnejše pa je, da zbiramo tiste podatke ali dejstva, ki vplivajo na uporabo knjižnice – gradiva in storitev.

Proaktivnost in strateško načrtovanje na podlagi analiz poudarjamo zaradi družbenih sprememb. Te so izjemno hitre, predvsem na globalni ravni, kar vpliva tudi na sleherni lokalno skupnost, in se dogajajo hitreje kot v času prejšnjih generacij. Spremembe, ki so temeljito vplivale na dostop do informacij, niso le tehnološke, ampak so tudi druge, kot na primer: starajoča se družba, medkulturnost, večja mobilnost prebivalstva, podnebne spremembe in pogostejše naravne katastrofe, vse ostrejša polarizacija in radikalizacija družbe, pojav dezinformacij, uporaba in vpliv družbenih omrežij ... Prav prilagajanju spremembam in upoštevanju spreminjajočih se potreb je namenjeno tudi navodilo za izdelavo analize lokalnega okolja. Pričujoči dokument tako naslavlja naslednji vprašanji: kako odkriti te potrebe in kako jih vnesti v program delovanja splošne knjižnice.

³ Christoffersen, M., Peterson, F. (2017). *In Copenhagen libraries are everywhere*. Pridobljeno s <https://library.ifla.org/id/eprint/1643/1/243-christoffersen-en.pdf>.

Smernice opredeljujejo, kako začeti analize, katere analize, metode in podatke uporabljati, katere so ustrezne raziskovalne metode ter kako pridobljene podatke ali izsledke raziskav interpretirati ali uporabiti.

Potek analize lokalnega okolja poteka po naslednjih korakih:

- opredelitev ciljev analize,
- načrt zbiranja podatkov,
- zbiranje podatkov,
- analiza in interpretacija,
- opredelitev potreb uporabnikov in skupnosti,
- oblikovanje razvojnih nalog,
- implementacija v delovanje knjižnice,
- vrednotenje rezultatov.

Smernice vsebujejo različna orodja za analizo lokalne skupnosti in implementacijo ugotovitev, uporaba teh orodij pa je odvisna od presoje in zmožnosti posamezne knjižnice.

V smernicah poudarjamo predvsem naslednje:

- verodostojnost zbranih podatkov in zaradi tega izbor ustreznih virov,
- zbiranje tistih podatkov, ki jih lahko uporabimo pri načrtovanju knjižničnih dejavnosti,
- ustreznost in strokovnost pri izvajanju različnih anket ali podobnih raziskovalnih metod, da so podatki objektivni in resnični,
- implementacijo ugotovitev analiz v delovanje knjižnice z namenom oblikovanja novih storitev, razvoja različnih knjižničnih vlog, načela odličnosti, kakovosti prilagajanja knjižnične mreže in oblikovanja nabavne politike,
- pomen odločanja in načrtovanja knjižničnih dejavnosti na podlagi dejstev, podatkov ali strateških ciljev.

Posamezne točke smo želeli konkretizirati s primeri, ki so vzeti iz dobre prakse slovenskih knjižnic, kjer se povezuje analiza okolja in njena aplikacija na delovanje posamezne knjižnice.

Smernice nam v [prilogi](#) ponujajo tudi pregled metod in orodij za zbiranje ter obdelavo podatkov v digitalnem okolju.

2 PROFIL DELOVANJA KNJIŽNIC

Profil delovanja knjižnice obsega podatke, ki opisujejo trenutno stanje knjižnice. Ti "vključujejo dostopnost lokacij knjižnice in njeno odprtost, primernost prostorov, knjižnične vloge in poslanstvo knjižnice v lokalnem okolju, knjižnične storitve, knjižnično zbirko, prostor, knjižnično osebje, uporabo knjižnice, partnerje knjižnice itn."⁴

- **Primernost prostorov in dostopnost lokacij knjižnice:** Primernost prostorov vrednotimo z vidika velikosti prostorov, njihove funkcionalne ustreznosti, stanja in opremljenosti.
- **Velikost:** Podatek o dejanski velikosti prostora primerjamo z zahtevami standardov⁵ in Pravilnika o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe (Ur. l. RS, 28/23).
- **Funkcionalna ustreznost:** Ocenimo primernost prostora za namen knjižnične dejavnosti.
- **Stanje prostorov:** Ocenimo vidike, kot so starost, dotrajanost, varnost prostora; vprašamo se, ali bi morebitna vlaganja v izboljšanje stanja prinesla sorazmerne učinke.
- **Opremljenost prostora:** Odgovorimo si na vprašanje, ali je prostor primerno opremljen za dejavnost, ki se v njem izvaja. Je oprema izrabljena, nezadostna ali zastarela?
- **Fizična dostopnost lokacij(e):** Pri presoji ali načrtovanju fizične dostopnosti lokacije si odgovorimo predvsem na naslednja vprašanja:
 - Ali je knjižnica smiselno umeščena v lokalno okolje? Ali je umeščena v središče območja, ki ga pokriva s svojo dejavnostjo, oziroma na področje, kjer je zgoščena ponudba drugih javnih storitev (uprava, šole, vrtci, zdravstvena dejavnost, kulturna dejavnost ...)?
 - Ali je na varen način dostopna čim večjemu številu občanov (peš, s kolesom, javnim prometom, avtom) in ali je dostopna otrokom (zagotovljena prometna varnost), staršem z otroki (otroški vozički) in uporabnikom z različnimi oviranostmi?
 - Ali je zagotovljena dostopnost za logistične potrebe knjižnice?
- **Odprtost knjižnice:** Obseg delovnega časa presojamo glede na zakonske in podzakonske določbe, upoštevamo tudi obseg storitev za uporabnike in število obiskovalcev na časovno enoto. Ustreznost delovnega časa presojamo glede na življenjski slog različnih skupin uporabnikov.
- **Ustreznost knjižnične zbirke:** Preverjanje ustreznosti knjižnične zbirke je lahko samostojna analiza. Priporočljivo jo je narediti vsaj ob prenovi dokumenta nabavne politike.
- **Obseg knjižnične zbirke** primerjamo z zahtevami standardov in aktualne zakonodaje. Preverimo razmerja v zbirki (gradivo za otroke/odrasle, strokovno/leposlovno gradivo, gradivo na različnih nosilcih). Presojamo jih v odnosu do strokovnih priporočil, upoštevamo strukturo članov in demografsko strukturo prebivalcev. Relevantni so podatki o morebitni povečani prisotnosti mladih družin v okolju, dnevnih migracijah, starostni in izobrazbeni strukturi in podobno.⁶
- **Obrat vsebin v zbirki:** Če imamo v lokalni bazi COBISS ustrežno oblikovan šifrant v polju 675s, nam to omogoča, da preverimo obrat po dovolj podrobnih vsebinskih sklopih. Takšna analiza nam pokaže, katere vsebine v zbirki niso zadostno pokrite, na katerih področjih pa

⁴ Strokovna priporočila, stran 105.

⁵ Strokovna priporočila, stran 62 in sledeče, poglavje 4.3 Pregled kvantitativnih kazalcev.

⁶ Več o tem v poglavju 3 Profil delovanja lokalne skupnosti.

imamo gradivo, ki je morda zastarelo ali za potrebe naših uporabnikov manj relevantno. Omogoča nam tudi, da sledimo spremembam v uporabi zbirke v daljšem časovnem obdobju in da se nanje ustrezno odzovemo (gl. primer 2).

- **Knjižnične vloge in knjižnične storitve:** Izhajamo iz profila lokalne skupnosti (glej [poglavje 3](#)) in potreb, pogojenih s socialnimi in ekonomskimi dejavniki ter življenjskimi slogi in interesi prebivalcev, ki so razvidni iz ocene profila lokalne skupnosti. Vprašamo se, ali se s storitvami, ki jih izvajamo v okviru knjižničnih vlog, res relevantno odzivamo na ugotovljene potrebe prebivalcev (pomagamo si s statističnimi podatki ter uporabo metod za pridobivanje mnenj uporabnikov in prebivalcev).
- **Osebj e knjižnice:** Pri izračunu potrebnega števila zaposlenih se opremo na določila Strokovnih priporočil ter zahteve zakonskih in podzakonskih aktov. Dejansko število zaposlenih primerjamo s temi določili. Usposobljenost zaposlenih presojamo glede na stopnjo zahtevnosti delovnega mesta ter glede na posebna znanja in veščine, ki izhajajo iz opredeljenih knjižničnih vlog in poslanstva. Vse zahteve so razvidne tudi iz Pravidnika o organizaciji in sistemizaciji delovnih mest v posamezni knjižnici. Znanja in veščine za posamezna delovna mesta lahko opredelimo tudi z internim kompetenčnim modelom.
- **Uporaba knjižnice:** Poleg uporabe knjižnične zbirke preverimo tudi uporabo drugih storitev. Kadar je to smiselno za namen naše analize in načrtovanja, zberemo in ovrednotimo podatke o obisku dejavnosti in prireditvev, uporabi knjižničnega prostora za različne aktivnosti po izbiri uporabnikov, uporabi informacij ... Pomagamo si s statističnimi podatki sistema COBISS (o članih, obisku, izposoji). Podatki, ki jih zberemo na druge načine, so na primer beleženje informacij, število in obisk prireditvev, uporaba čitalnice in drugih prostorov knjižnice, obisk spletnega mesta knjižnice in drugi. Pri vrednotenju rezultatov nam je v pomoč primerjava z rezultati knjižnic primerljive velikosti oziroma knjižnic, ki delujejo v primerljivih okoljih (vir za to je [BibSist](#)).
- **Partnerji knjižnice:** Potencialne partnerje najlažje evidentiramo pri analizi profila lokalne skupnosti. Pri profilu delovanja knjižnice ovrednotimo produktivnost že obstoječih partnerstev ter opredelimo, katera partnerstva še želimo skleniti in s kakšnim namenom.
- **Ocena stopnje doseganja ciljev predhodnega načrta dela in prepoznavanje dejavnikov uspešnosti oziroma neuspešnosti:** Oceno doseganja ciljev letnega načrta dela vključimo v letno poročilo in ugotovitve smiselno upoštevamo v tekočem oziroma naslednjem delovnem letu. V širšem obsegu ter bolj poglobljeno (in prilagojeno namenu) se ocenjevanju stopnje doseganja ciljev posvetimo, ko pripravljamo nov strateški načrt. Ugotavljamo, kateri cilji predhodnega strateškega načrta so bili doseženi in kako učinkovito (s koliko viri) ter katerih nismo dosegli in zakaj ne. Na tej točki običajno tudi razmislimo, ali bomo neko še ne (v celoti) realizirano nalogo oziroma cilj prenesli v naslednje načrtovalno obdobje. Za zanesljivost ocene je ključnega pomena, da so cilji, ki smo si jih zastavili, specifični, merljivi, dosegljivi, realistični in časovno omejeni⁷. Ob pripravah na novi strateški načrt omenjeno oceno običajno

⁷ Oblikovanje ciljev po metodi SMART. Kratica predstavlja pet ključnih besed (ang.): Specific, Measurable, Attainable, Realistic, Time-Bound.

dopolnimo tudi s SWOT⁸-analizo ali drugo primerno matriko za vrednotenje strateškega položaja organizacije.

Primer 2: Primer izračuna obrata gradiva v dveh letih po podrobneje razčlenjenih vsebinskih sklopih UDK iz skupin 5 in 7 (po vrednostih v podpolju obrat gradiva 675s).

5 NAROVOSLOVNE VEDE	Zbirka	Izposoja	Obrat
50 Naravoslovne vede (splošno)	495	779	1,6
502/504 Varstvo okolja	602	1670	2,8
51 Matematika	3.108	19.759	6,4
520/527 Astronomija	295	1436	4,9
528 Geodezija. Kartografija	122	370	3,0
53 Fizika	1.536	9.207	6,0
54 Kemija	812	3615	4,5
55/56 Geologija. Meteorologija. Paleontologija	831	1385	1,7
57 Biologija	2.155	7.055	3,3
78 Glasba	3.349	14.057	4,2
791/792 Film. Gledališče.	1.367	1.567	1,1
793/799 Ples. Družabne igre. Šah	2.910	11.129	3,8

⁸ Analiza SWOT je tehnika strateškega načrtovanja in strateškega upravljanja, ki se uporablja za prepoznavanje prednosti (*Strengths*), slabosti (*Weaknesses*), priložnosti (*Opportunities*) in groženj (*Threats*) v kontekstu vrednotenja strateškega položaja organizacije.

3 MNENJE UPORABNIKOV KNJIŽNICE IN POTENCIALNIH UPORABNIKOV KNJIŽNICE

Za ugotavljanje mnenja uporabnikov in potencialnih uporabnikov lahko uporabimo različne metode zbiranja podatkov, pri čemer se moramo zavedati prednosti in slabosti posameznih pristopov ter njihovega vpliva na kakovost podatkov. Poleg ustreznega načina pridobivanja podatkov je pomembna tudi njihova analiza in interpretacija, saj zbrani podatki sami po sebi ne povedo še ničesar (oz. zelo malo).

Pri izbiri primerne metode zbiranja podatkov se moramo najprej vprašati, kaj je naš cilj, in zastaviti raziskovalni okvir:

- kaj bomo merili,
- vrsto in način vzorčenja (čigava mnenja nas zanimajo – določimo ciljno skupino, npr. člani, potencialni uporabniki, mladostniki, upokojeanci, obiskovalci prireditelj, uporabniki čitalnice),
- časovni okvir,
- kako bomo pridobili ta mnenja – izbira ustrezne metode.

V osnovi ločimo dva pristopa k izvajanju raziskav – kvalitativnega in kvantitativnega. Kvalitativne raziskave se osredotočajo na razumevanje izkušenj in stališč posameznika ali majhne skupine, medtem ko kvantitativne raziskave analizirajo in sklepajo na podlagi številčnih podatkov, ki jih lahko posplošujemo.

Za posamezni pristop k raziskavi mnenja uporabljamo različne metode zbiranja podatkov. Kvantitativne raziskave so: ankete, strukturirana opazovanja in eksperimenti. Kvalitativne raziskave so: intervju, fokusne skupine, opazovanje in analiza dokumentov. Obe strategiji imata tako prednosti kot tudi slabosti, za katero se bomo odločili, pa je odvisno od našega cilja.

Prednosti kvantitativnih metod:

- objektivnost: standardizirane meritve, kar zmanjšuje vpliv osebne pristranskosti in subjektivnosti,
- splošnost: temeljijo na večjem vzorcu, statistično relevantnejše, zato jih lahko posplošimo
- ponovljivost: standardizirane meritve omogočajo ponovitev raziskave,
- učinkovita analiza podatkov: imamo številčne podatke, ki jih lahko statistično analiziramo.

Slabosti kvantitativnih metod:

- pomanjkanje globine: zaradi standardizacije lahko spregledajo izkušnje in stališča udeležencev,
- omejeno razumevanje: ne omogočajo poglobljenega razumevanja celotnega preučevanega pojava in zanemarijo vpliv subjektivne razlage podatkov,
- neprilagodljivost,
- napaka pri merjenju: mogoče so napake ali netočnosti pri merjenju.

Prednosti kvalitativnih raziskav:

- bogastvo in globina podatkov: zbiranje podrobnih podatkov o izkušnjah, stališčih in pogledih udeležencev,
- prilagodljivost in fleksibilnost: omogočajo spremembo metode zaradi novih ali nepričakovanih odkritij,
- razumevanje udeležencev: zaradi neposrednega sodelovanja s posamezniki lahko raziskovalci bolje spoznajo njihove osebne izkušnje in stališča,
- kontekstualizacija: subjektivne razlage podatkov, ki lahko omogočajo vpogled v to, kako posamezniki osmišljajo svoje izkušnje v specifičnem okolju.

Slabosti kvalitativnih raziskav:

- omejena posplošljivost: zaradi majhnega vzorca niso reprezentativne, njihova posplošljivost pa je omejena,
- subjektivnost: velika možnost vpliva osebne perspektive in raziskovalčeve pristranskosti,
- časovno potratne: ker vključujejo poglobljeno zbiranje in obdelavo podatkov, so lahko dolgotrajne,
- težave pri analizi: podatki so lahko zapleteni in jih je težko analizirati.

3.1 JAVNOMNENJSKA RAZISKAVA

Ena najpogosteje uporabljenih in priljubljenih metod zbiranja podatkov je javnomnenjska raziskava, s katero na relativno hiter in preprost način pridobimo veliko količino podatkov, ki jih zaradi standardiziranih vprašanj lahko statistično obdelamo. Poznamo osebne, telefonske in spletne ankete. Zelo je pomembno, da v anketi zastavljamo prava vprašanja. Zato je predhodno nujno premisliti o naslednjem:

1. **Določitev cilja:** v vsaki raziskavi moramo določiti cilj (npr. zanima nas primernost odprtosti knjižnice, zadovoljstvo s ponudbo revij v čitalnici ...).
2. **Vzorčenje/Reprezentativnost:** določiti moramo vzorčno enoto (katera je naša ciljna skupina) in velikost vzorca (število anketirancev, da bodo rezultati zanesljivi v okviru časovnih omejitev), posebno pozornost namenimo izbrani metodi vzorca (kako izbrati osebe, ki jih bomo raziskovali), saj npr. spletne ankete ne pridobijo mnenja tistih, ki nimajo računalnikov ali so računalniško nepismeni.
3. **Oblikovanje standardiziranega vprašalnika:** kakovosten vprašalnik mora imeti dobro premišljeno strukturo vprašanj in odgovorov. Vprašanja morajo biti zastavljena tako, da jih enako razumejo anketirani in raziskovalci. Vprašanja morajo biti nedvoumna – pazimo na ustrezno uporabo jezika, izogibamo se zahtevnim strokovnim izrazom in dvojnemu zanikanjem. Zelo pomemben je vrstni red: v vprašalniku mora biti razviden določen tok od splošnega do posebnega, lahko začnemo z zanimivimi in udarnimi vprašanji, občutljiva vprašanja so običajno proti koncu, čisto na koncu pa demografski podatki. Vprašanja naj potekajo logično in naj bodo tematsko razdeljena v sklope. Temeljito premislimo, kakšne rezultate lahko dobimo pri zaprtem tipu vprašanj (izbira med ponujenimi odgovori, različne lestvice) in kako lahko analiziramo odprta vprašanja. Merske lestvice morajo biti enake skozi celotno anketo (npr. če ste uporabili lestvico od 1 do 5, naj to velja v vsej anketi). Konsistentno naj bo tudi poimenovanje najvišjih oz. najnižjih vrednosti in orientacija lestvice.

Poleg vsebine je pomemben tudi videz celotnega vprašalnika in posameznih vprašanj (npr. pri lestvicah, kjer si kategorije odgovorov sledijo od najbolj pozitivne do najbolj negativne, so povprečno bolj pozitivni odgovori kot obratno; število vprašanj na eni strani; preglednost vprašalnika; morebitni spustni sezname pri spletnih anketah ipd.).

4. Anketa naj bo kratka in jedrnata: zastavimo samo vprašanja, ki so pomembna za cilje raziskave. Bolje se je osredotočiti na en sam cilj raziskave, kot izvesti dolgo, široko anketo, ki pokriva veliko tem. Raziskave namreč kažejo, da je najbolje, če so ankete krajše od 5 minut, 6 do 10 minut je še sprejemljivo, pri daljših anketah je veliko prenehanj z odgovarjanjem.

5. Testiranje vprašalnika je ključnega pomena za njegovo kakovost, saj nam omogoča, da postavimo čim bolj jasna in nedvoumna vprašanja, ki jih bodo vsi anketiranci razumeli na enak način. Izvedemo jo lahko med sodelavci ali prijatelji. Anketne napake so lahko različne: ne-pokritja (člani ciljne populacije nimajo možnosti, da bi bili izbrani v vzorec, npr. nimajo dostopa do spleta); ne-odgovori (odgovori tistih, ki niso bili anketirani, so lahko drugačni od odgovorov tistih, ki so sodelovali v anketi); vzorčenja (merjenje ni opravljeno na ustreznih enotah ciljne skupine); merjenja (odstopanje odgovorov od njihove resnične vrednosti) idr.

3.2 FOKUSNA SKUPINA

Fokusna skupina je posebna kvalitativna metoda zbiranja podatkov z izvedbo skupinske razprave, ki običajno obsega od pet do deset posameznikov in traja od 60 do 90 minut. Za učinkovito izvedbo te metode in pridobitev uporabnih podatkov je ključno vsaj osnovno poznavanje elementov skupinske dinamike in delovanja majhnih skupin. Pogosto se uporablja v evalvacijskih študijah, ko se določene storitve ali programi prek fokusne skupine preverjajo med ali po koncu njihove implementacije. Na ta način dobimo vpogled v to, kako uporabniki sprejemajo neko storitev in kakšne so njihove izkušnje, ter pridobimo povratne informacije. Poudariti je treba, da fokusna skupina ni skupek individualnih mnenj ali intervjujev. Udeleženci medsebojno delijo izkušnje in mnenja, pri čemer ni cilj soglasje, temveč ugotovitve, kakšne so perspektive posameznikov, kako podobne ali različne so njihove izkušnje in kakšna je skupinska dinamika razprave.

Da se zagotovi odprta in produktivna razprava, ki omogoča pridobivanje poglobljenih in relevantnih podatkov, je potrebna določena mera homogenosti skupine, hkrati je za izmenjavo različnih mnenj in pogledov potrebna tudi heterogenost, ki pa ne sme biti prevelika, saj bi lahko ovirala vzpostavljajanje skupinske dinamike. Udeleženci fokusne skupine so po navadi razmeroma homogena skupina ljudi, ki jih moderator sprašuje, vodi in usmerja, tako da ohranja pogovor v okviru predvidene tematike in skrbi za primerno globino razprave.

Spretnost moderatorja je ključnega pomena za pridobitev kakovostnih podatkov, saj mora med člani skupine najprej vzpostaviti odnos, v katerem se bodo vsi počutili udobno, hkrati pa posredovati temeljna izhodišča razprave, razložiti potek in etične dimenzije raziskave. Priporočeno je, da uvodnemu delu sledijo t. i. vprašanja odpiranja dialoga, ki so običajno odprta, preprosta in nezahtevna, na katera lahko odgovorijo vsi in tako dobijo občutek, da lahko prispevajo k debati. V osrednjem delu razprave moderator pridobi ključne podatke. Zaželeno je, da so vprašanja namenjena skupini kot celoti. Če je moderator do te točke uspešno vodil razvoj skupinske dinamike, bi skupina morala delovati tako, da se

njeni člani medsebojno pogovarjajo in preizprašujejo. Osrednji del ne sme trajati predolgo, da se razprava ne zasiči; običajno mu namenimo polovico časa izvedbe fokusne skupine. Pomembna so tudi zaključna vprašanja, v katerih moderator ponudi možnost, da udeleženci poudarijo najpomembnejše poudarke ali preostale dileme.

Kot prednosti metode fokusnih skupin so najpogosteje navedene:

- Hitra in zanesljiva tehnika zbiranja kvalitativnih podatkov (v kratkem času zberemo podatke za več ljudi hkrati).
- Zagotavlja določeno mero nadzora pri kakovosti zbranih podatkov (odgovori udeležencev se v diskusiji medsebojno preverjajo, uravnovežijo se napačni ali skrajni pogledi).
- Skupinska dinamika in vodena diskusija omogočata osredotočenost na najpomembnejše teme.

Slabosti metode fokusnih skupin so:

- Zaradi števila udeležencev smo omejeni pri številu vprašanj in trajanju odgovarjanja (na primer pri osmih ljudeh ne moremo zastaviti več kot desetih vprašanj).
- Vodenje in usmerjanje diskusije v fokusni skupini zahteva znanje in spretnosti o procesih komunikacije v skupini.
- Analiza zapisa skupinskega pogovora je dolgotrajna in zahtevna.

Primer 3: Vprašanja za fokusno skupino županov za pripravo strategije razvoja splošnih knjižnic v izvedbi Združenja splošnih knjižnic

Združenje splošnih knjižnic je v postopku oblikovanja strategije splošnih knjižnic z metodo fokusnih skupin pridobila mnenja in izkušnje različnih deležnikov. Objavljamo del vprašanj in odgovorov iz fokusne skupine županov.

Vprašanja za fokusno skupino županov

Knjižnica kot trajna občinska platforma, vitko upravljanje knjižnic in krepitev strokovnega dela skozi združevanje knjižnic

Vloga knjižnice pri povezovanju institucij in posameznikov

Trajnostni razvoj in knjižnice

Izbor odgovorov

Knjižnice morajo ostati zavodi lokalnih skupnosti.

Vsi zavodi s področja kulture, vzgoje in izobraževanja, ki delujejo v lokalni skupnosti, se morajo bolj intenzivno povezovati med seboj, sodelovati.

Knjižnica je prostor mreženja med posamezniki, socialno središče in prostor dialoga ter temeljna infrastruktura občine.

Knjižnica je okolje za širše debate in razprave.

Knjižnica je multifunkcionalen prostor lokalne skupnosti.

Knjižnice bi se morale bolj intenzivno vsebinsko povezovati s kulturnimi institucijami v svojem okolju in zunaj njega.

3.3 OPAZOVANJE

Opazovanje kot metodo uporabimo, ko želimo:

- zbrati podatke o tem, kako v ustanovi ali pri izvajanju programa potekajo določeni procesi in aktivnosti,
- dobiti celosten in poglobljen vpogled v neki pojav, vedenje,
- seznaniti se z obnašanjem posameznikov in/ali proučevanih skupnosti ter jih razumeti.

Opazovanje moramo izpeljati na metodološko ustrezen način, da:

- je načrtovano in izpeljano na podlagi nedvoumno oblikovanega namena in ciljev,
- so rezultati opazovanja zapisani sistematično,
- je stopnja zanesljivosti in veljavnosti izidov opazovanja preverljiva.

Pri opazovanju se moramo zavedati, kakšen učinek lahko ima raziskovalčeva prisotnost na vedenje opazovanih ljudi, saj se lahko vedenje udeležencev spremeni zaradi njihovega zavedanja, da so del raziskave oziroma eksperimenta (t. i. učinek 'Hawthorne'). Zaradi tega se je treba dobro pripraviti, da bi bilo opazovanje čim uspešnejše.

Ločimo več vrst opazovanja, npr. glede na strukturiranost opazovanja (manj strukturirano, sistematično), glede na odkritost ali prikritost opazovanja in glede na vlogo opazovalca v odnosu do opazovanih (udeleženo, delno udeleženo ali neudeleženo). Vrsta opazovanja je tudi samoopazovanje oz. introspekcija.

Več o zbiranju podatkov o lokalnih skupnostih in o njihovi obdelavi v digitalnem okolju je navedeno v [prilogi](#).

4 PROFIL DELOVANJA LOKALNE SKUPNOSTI

Osnova za določitev profila delovanja lokalne skupnosti so podatki o stanju lokalne skupnosti, ki z različnih vidikov vplivajo na uporabo knjižnice. Upoštevajoč dejstvo, da je proaktivna knjižnica osredotočena na uporabnike, je poglobljena analiza različnih dejavnikov, ki določajo posamezno lokalno skupnost in njene prebivalce, ključnega pomena za njeno uspešno analizo. Dejavniki se medsebojno prepletajo, zato je za smiselnost rezultatov analize potreben celosten pregled nad pridobljenimi podatki.

4.1 SOCIALNI IN EKONOMSKI DEJAVNIKI

Z zbiranjem podatkov o socialnih in ekonomskih dejavnikih v lokalnem okolju knjižnica ugotavlja dejstva, ki veljajo za njeno okolje in ki posledično vplivajo na način njenega delovanja, to je na organizacijo knjižnične mreže, upravljanje knjižnične zbirke ter na organizacijo dogodkov in drugih dejavnosti.

Primer 4: Pomen zbiranja podatkov o socialno-ekonomskem statusu prebivalcev

Ugotovitve na podlagi zbiranja podatkov o socialno-ekonomskem statusu prebivalcev lahko nakazujejo na potrebo po podpornih storitvah, kot so dostop do tehnologije in informacijskih storitev; slabe stanovanjske razmere lahko povečajo potrebo po knjižnici kot varnem in prijetnem prostoru za prebivalce; dobro organiziran javni potniški promet omogoča lažji dostop do knjižnice za vse prebivalce; nižja povprečna plača lahko poveča potrebo po brezplačnih storitvah in programih v knjižnici; poznavanje podatkov o dostopnosti prireditev in dogodkov omogoča sodelovanje pri organizaciji kulturnih dogodkov in aktivnosti za prosti čas itd.

Demografski podatki:

- starostna struktura: razdelitev prebivalcev po starostnih skupinah (otroci, mladostniki, odrasli, starejši),
- izobrazbena struktura: raven izobrazbe prebivalcev,
- družinska struktura: velikost gospodinjstev, število otrok na gospodinjstvo,
- migracije: priseljevanje in odseljevanje v/iz občine.

Kakovost življenja:

- stanovanjske razmere: kakovost in dostopnost stanovanj,
- javni prevoz: dostopnost in kakovost javnega prevoza,
- potrebe in želje prebivalcev: kakšne dodatne storitve ali programe si prebivalci želijo v lokalnem okolju.

Ekonomski podatki:

- stopnja zaposlenosti in brezposelnosti: trenutne stopnje in spremembe skozi čas,
- povprečna plača: višina povprečne plače in razlike,
- gospodarske dejavnosti: ključne gospodarske panoge v občini, največji delodajalci,
- socialnoekonomski status: delež prebivalcev z nizkimi dohodki, socialne pomoči.

Socialni podatki:

- dostopnost do izobraževalnih ustanov: število šol, vrtcev, univerz, dostopnost izobraževalnih programov,
- dostopnost do zdravstvenih storitev: število zdravstvenih ustanov, dostopnost do zdravstvene oskrbe,
- dostopnost do kulturnih in rekreativnih storitev: število in kakovost kulturnih in rekreativnih objektov (knjižnice, gledališča, parki),
- socialne storitve: dostopnost socialnih storitev in programov za pomoč prebivalcem (centri za socialno delo, programi za pomoč starejšim).

Pri zbiranju podatkov o lokalni skupnosti, ki jo proučujemo, si v prvi vrsti pomagamo s statistično bazo SiStat⁹. Tu najdemo podatke, ki označujejo našo lokalno skupnost. Pri izbiri parametrov smo vedno pozorni, da za primerjavo zajemamo podatke za enako obdobje oz. v primeru različnih obdobj na to posebej opozorimo in upoštevamo pri interpretaciji rezultatov.

4.2 ŽIVLJENJSKI SLOG IN INTERESI

Podatke o življenjskem slogu in interesih prebivalcev lokalne skupnosti zbiramo z namenom prepoznavanja njihovega načina preživljanja prostega časa, zanimanj ter želja in potreb. Zanima nas, za katere dejavnosti porabljajo denar in kaj jih v sklopu preživljanja prostega časa povezuje. Zbrani podatki nam bodo pomagali pri usmeritvah upravljanja knjižnične zbirke ter načrtovanju storitev in programov v knjižnici, ki bodo privlačni in relevantni za različne skupine prebivalcev glede na njihova zanimanja. Tako bi kot knjižnica svoje dejavnosti lažje približali prepoznanim potrebam skupnosti.

Da bi prepoznali prostočasne interese lokalne skupnosti, nas zanimajo raznoliki podatki, npr. vsebina in število prireditev, katere institucije (kino, glasbena šola, muzeji ...), društva in drugi ponudniki prostočasnih aktivnosti (fitnes, folklor itd.) delujejo v lokalnem okolju ter kakšna je struktura obiska oz. članstva. Zanimajo nas tudi prostočasni raziskovalni interesi posameznikov in njihove potrebe po vseživljenjskem učenju.

Če je ljudem pomembno preživljati čas z otroki, lahko knjižnica okrepi dejavnosti za družine (igralni dnevi, pravljični popoldnevi ipd.), optimizira namenske prostore ipd.; če v okolju deluje veliko zdravstvenih ali športnih društev, lahko knjižnica v njih prepozna dobrega partnerja za sodelovanje skozi svoje dejavnosti, itd.

⁹ <https://pxweb.stat.si/sistat/sl/Podrocja/Index/100/prebivalstvo>

Knjižnica je ugotovila, da je v lokalnem okolju zelo številčno planinsko društvo, da deluje že več desetletij, izdaja svoje zbornike, redno organizira pohode, markira in vzdržuje planinske poti, vzdržuje planinske kočje in skrbi za njihovo obratovanje. Poleg tega ima društvo več sekcij, med njimi tudi plezalno in gorsko reševalno. Na podlagi člankov, števila članov društva, števila različnih akcij, tudi reševalnih, odmeva v medijih na lokalni in na nacionalni ravni ter različnih knjižnih izdaj in prisotnosti najboljših alpinistov se je knjižnica odločila oblikovati posebno planinsko-gorniško zbirko. Odločitev je zapisana v dokumentu nabavne politike. Nabava načrtno sledi gorniškim temam na knjižnem trgu, tudi v tujem jeziku.

Življenjski slog:

- dnevne aktivnosti: kakšne aktivnosti prebivalci najpogosteje izvajajo (delo, šola, prosti čas),
- prevozna sredstva: načini prevoza, ki jih prebivalci najpogosteje uporabljajo (javni prevoz, kolo, avto, peš),
- gibalne navade: pogostost in vrsta telesnih aktivnosti (športne dejavnosti, sprehodi),
- prehranjevalne navade: kje in kako pogosto jedo prebivalci (doma, v restavracijah, hitra prehrana),
- prosti čas in zabava.

Interesi in prostočasne dejavnosti:

- branje: koliko in kaj prebivalci berejo (knjige, revije, časopisi), ali že obiskujejo knjižnice,
- šport in rekreacija: priljubljeni športi in rekreativne dejavnosti,
- ustvarjalne dejavnosti: zanimanje za ustvarjalne hobije (risanje, slikanje, ročna dela, glasba),
- dostopnost do izobraževanja: razpoložljivost in uporaba izobraževalnih virov (šole, knjižnice, ljudske univerze, tečaji, spletni tečaji),
- družabne aktivnosti: vrste družabnih aktivnosti in dogodkov, ki jih prebivalci najpogosteje obiskujejo (kulturni dogodki, sejmi, festivali, galerije, muzeji),
- skupnosti in klubi: vključenost prebivalcev v različne skupnosti in klube (knjižni klubi, športna društva, interesne skupine),
- interes za naravo: zanimanje za dejavnosti v naravi (pohodništvo, kampiranje, vrtnarjenje).

Pri iskanju podatkov o življenjskem slogu in interesih lokalne skupnosti si pomagamo s spletnim iskanjem, lokalnimi mediji, uporabimo ustne vire, ki izhajajo iz tega okolja. Na temo življenjskega sloga je smiselno pripraviti raziskavo (več v poglavju 2) med prebivalci, da sami povedo, kaj jih zanima v prostem času, s čim se že ukvarjajo in kaj bi si še želeli. Seznam javnih institucij najdemo tudi na spletnih straneh občin.

4.3 FORMALNE IN NEFORMALNE SKUPINE

Cilj zbiranja podatkov o formalnih in neformalnih skupinah, ki delujejo znotraj lokalne skupnosti, je prepoznavanje skupnih zanimanj in vrednot prebivalcev, potencialnih uporabnikov knjižnice, ter

vzpostavljanje partnerstev za sodelovanja ter organizacijo aktivnosti in dogodkov¹⁰. Partnerstva s formalnimi in neformalnimi skupinami so pomembna za prepoznavnost knjižnice v okolju, za promocijo ter podporo dejavnostim in poslanstvu knjižnice. Pri tem je potrebna kritična in strokovna presoja smiselnosti oz. ustreznosti izvedbe sodelovanj, da knjižnica kljub raznolikosti interesov in skupin med prebivalci ohranja osredotočenost na svoje poslanstvo in namen, ki ga v lokalni skupnosti ima.

Število in vrsta organizacij:

- društva (kulturna, turistična, športna ...),
- izobraževalne ustanove, različni zavodi (šole, vrtci, zavod za zaposlovanje),
- nevladne organizacije,
- prostovoljske organizacije (gasilska društva, vozniki, humanitarci ...),
- domovi starejših, društva upokojencev.

Članstvo in udeležba:

- število članov v posameznih organizacijah oz. skupinah,
- pogostost in vrsta aktivnosti, ki jih te organizacije oz. skupine izvajajo,
- profil članov (starost, spol, izobrazba).

Vrste neformalnih skupin:

- knjižni klubi,
- lokalne skupine za ustvarjanje,
- skupine za šport in rekreacijo,
- socialne skupine (npr. skupine za starejše, starše z majhnimi otroki).

Potrebe in interesi:

- potrebe teh skupin glede prostora, opreme in sredstev,
- interesi in želje teh skupin glede novih dejavnosti in programov.

Pregled obstoječih sodelovanj s knjižnico:

- evidentiranje formalnih in neformalnih skupin, ki že sodelujejo s knjižnico,
- oblike sodelovanja, ki že obstajajo (npr. skupna organizacija dogodkov, uporaba knjižničnih prostorov).

Možnosti za novo sodelovanje:

- preverjanje dodatnega interesa za sodelovanje s knjižnico,
- oblike sodelovanja, ki bi si jih te skupine želele (npr. skupne delavnice, posojanje prostorov, soorganizacija prireditev),
- vzpostavljanje partnerstev vsebuje tudi dogovor o medsebojnih obveznostih, prednostih in učinkih.

Podatke o neformalnih skupinah moramo iskati v širšem krogu: na družbenih omrežjih, med raznimi oglasi, na lokalnih radijskih in tv-postajah, na občinskih spletnih straneh, z raziskavo med prebivalci, v

¹⁰ Razvoj partnerstev je področje, ki ga kot posebno knjižnično vlogo obravnavajo tudi strokovni knjižničarski standardi.

kateri jih vprašamo o njihovi vključenosti (pri tem se lahko usmerimo tudi v njihova zanimanja in želje po vključenosti v skupine, ki še ne obstajajo, pa smo npr. to zaznali in kot knjižnica lahko pristopimo k ustanovitvi neke interesne skupine). Pri takšni raziskavi so pomemben vir informacij tudi različni ustni viri, poznanstva, pogovori znotraj kolektiva knjižnice. Za izvedbo raziskav si pomagamo z metodami iz *poglavja 2*. Preverimo pa tudi spletne strani posameznih skupin ter jih neposredno prosimo za podatke o njihovi dejavnosti in vključenosti prebivalcev.

Primer 6: Sodelovanje z zasebnim zavodom s področja dolgotrajne pomoči

Zasebni zavod s področja gerontologije in knjižnica sta oblikovala posebno podporno okolje za ljudi, obbolele za demenco, in njihove svojce ter program za preprečevanje demence. Zavod je nudil strokovno podporo ter usposobil in izobrazil zaposlene v knjižnici o demenci. Knjižnica je dala na voljo knjižno gradivo s področja demence, didaktične pripomočke, družabne in druge igre za krepitev kognitivnih sposobnosti in informacije o podporni mreži ter organizirala redna srečanja v svoji igrotaki, na katerih so obiskovalci uporabljali različne igre in pripomočke za krepitev spomina, motorike, senzornih sposobnosti ter govora. Program je hkrati odgovor na porast demence in na opozorila zdravstvene stroke glede preventivnih dejavnosti.

4.4 AGENCIJE, URADI, SLUŽBE

Namen poznavanja teh podatkov je prepoznavanje potreb lokalne skupnosti glede dodatnega usposabljanja o posameznih storitvah teh služb, pa tudi o njihovi uporabi/obiskovanju s strani prebivalcev, da bi podatke lahko uporabili pri upravljanju knjižnične zbirke, predvsem pa pri vzpostavitvi različnih sodelovanj s temi institucijami ter pri organizaciji dogodkov in dejavnosti knjižnice.

V tem kontekstu nas zanima, kako je v lokalni skupnosti poskrbljeno za potrebe glede zdravja, socialnega varstva, upravnih storitev ipd., zato nas zanimajo podatki o obstoju in dejavnosti različnih javnih ustanov (zdravstveni dom, bolnišnica, domovi starejših, CSD, Rdeči križ in podobne institucije), število socialno ogroženih prebivalcev, število in raznolikost ambulant itd. Pomagamo si lahko z razdelano strukturo iz *poglavja 4. 2*.

Podatke o agencijah, uradih in drugih službah v lokalnem okolju najlažje najdemo s spletnim iskanjem po lokaciji in na občinskih spletnih straneh.

Primer 7: Sodelovanje med knjižnico in zdravstvenimi ustanovami

V zdravstvenih domovih so organizirani Centri za krepitev zdravja v okviru nacionalnega zdravstvenega projekta. Svoje naloge izvajajo z različnimi programi, pogovornimi urami, predavanji, aktivnostmi za krepitev zdravja. V knjižnici so v sodelovanju z lokalnim centrom za krepitev zdravja pripravili tedensko svetovalnico za zdravo življenje s strokovnjaki. Strokovnjaki so bili dostopni na informacijskih točkah, za pogovor z njimi prijave niso bile potrebne.

4.5 SPREMEMBE V LOKALNI SKUPNOSTI

Zbiranje podatkov o spremembah v lokalni skupnosti je za knjižnico pomembno, tako pri načrtovanju upravljanja s knjižnično zbirko kot tudi za organizacijo njene dejavnosti (urnik odprtosti, vsebina prireditev in drugih aktivnosti) ter vrednotenje primernosti in zadostnosti knjižničnih prostorov.

Primeri:

- višanje stopnje brezposelnosti lahko poveča potrebo po dostopu do izobraževalnih virov in storitev, ki jih nudijo knjižnice,
- gradnja novega študentskega kampusa lahko poveča potrebo po študijskem prostoru,
- delež najemniških in lastniških stanovanj lahko kaže na različne demografske skupine, ki obiskujejo knjižnice,
- trend staranja prebivalstva ali povečanja brezposelnosti ali propad večjega lokalnega podjetja lahko pomeni večjo potrebo po brezplačnih javnih storitvah, kot so knjižnice,
- politika nižanja cen stanovanj lahko nakazuje na večje zanimanje novih priseljencev,
- politika nižje obdavčitve lahko pomeni večanje števila gospodarskih objektov, nova podjetja pa vplivajo na priseljevanje in povečajo potrebo po knjižničnih storitvah,
- dobra povezanost knjižnic z javnim prevozom izboljša dostopnost za prebivalce.

Za ugotavljanje sprememb v lokalni skupnosti primerjamo statistične podatke o različnih dejavnikih, ki smo jih obravnavali v prejšnjih podpoglavjih, čez več let, da zaznamo spremembe v starostni strukturi, številčnosti prebivalstva, statusih ipd. Spremljamo aktualno dogajanje na področju gospodarstva in javnega življenja (šolstvo, kultura, šport ...), še pomembnejši pa je pogled v prihodnost in načrtovanje, zato spremljamo načrte občine in gospodarstva glede infrastrukturnih naložb, novih stanovanjskih in poslovnih območij, novih javnih in drugih ustanov, organizacij, šolskih programov, novih športnih objektov, nove kulturne ponudbe ipd. Spremljamo tudi nacionalne in globalne spremembe, ki posredno vplivajo na posamezno lokalno skupnost.

Zaposlitev in brezposelnost:

- stopnja in trend zaposlenosti in brezposelnosti,
- rast povprečne plače.

Gospodarski razvoj:

- število novih podjetij in zaprtja podjetij,
- naložbe in infrastrukturni projekti,
- spremembe v lokalnem gospodarstvu (npr. industrija, storitve, kmetijstvo),
- stopnja obdavčitve za gospodarstvo znotraj lokalne skupnosti.

Socialni podatki:

- gibanje velikosti gospodinjstev,
- tipi gospodinjstev (npr. enočlanska, večgeneracijska, enostarševska),
- stopnja revščine in socialne izključenosti.

Kulturni in izobraževalni podatki:

- število in tip izobraževalnih ustanov (vrtci, osnovne in srednje šole, univerze),

- število in vrsta kulturnih ustanov (knjižnice, muzeji, gledališča ...),
- pogostost in obisk kulturnih prireditev,
- stopnja vključenosti in ponudba izobraževalnih programov.

Stanovanjska infrastruktura in javne storitve:

- tipi stanovanj (najemniška, lastniška) in načrt novogradenj,
- povprečna cena nepremičnin,
- dostopnost in kakovost javnega prevoza,
- dostopnost do rekreativnih površin in objektov.

Za zbiranje podatkov uporabimo obstoječe statistične podatke iz uradnih statistik (tudi knjižničnih), občinskih poročil in drugih relevantnih virov (SiStat, institucije v lokalnem okolju). Za pridobivanje podatkov o načrtovanih spremembah spremljamo aktivnosti in načrte (infrastrukturne, razvojne) lokalne politike in gospodarstva, predvolilne programe in strateške programe občin ter se udeležujemo srečanj in dejavnosti v občini. Lahko izvedemo pogovore s ključnimi deležniki (npr. lokalni voditelji, predstavniki podjetij, nevladnih organizacij), organiziramo fokusne skupine z različnimi demografskimi skupinami ipd.

Primer 8: Knjižnica se povezuje z drugimi institucijami na temo Jurija Dalmatina

V mestni občini Krško se krepi zavest o pomenu lokalne identitete in kulturne dediščine. Obuja se tudi delovanje številnih raznolikih društev in krepi povezovanje institucij na temo Jurija Dalmatina. Knjižnica se vključuje z objavo literarnega in likovnega razpisa na to temo. Odkar knjižnica s sorodnimi institucijami pripravlja likovno-literarni natečaj Na obisku pri Juriju Dalmatinu in pripravlja dogodke ob praznovanju Dneva reformacije, se ljudje vse bolj zanimajo za zgodovino in tradicijo svojega kraja (ne samo za čas protestantizma) ter se aktivno vključujejo v kulturno dogajanje in iščejo podatke, povezave in partnerstva v knjižnici.

5 USMERITVE IN PRIORITETE LOKALNE SKUPNOSTI

Usmeritve in prioritete lokalne skupnosti so ključnega pomena za uspešen in skladen razvoj lokalnega okolja. Biti morajo jasno določene, saj so osnova za doseganje ciljev lokalne skupnosti in za zagotavljanje višje kakovosti življenja prebivalcev. Predstavljajo smernice delovanja občine na področju urejanja prostora, komunalne infrastrukture, gospodarstva, kulture, sociale in drugih pomembnih področij. Določajo se na podlagi analiz in potreb prebivalcev ter ob upoštevanju vizije in strategije dolgoročnega razvoja občine.

Zato je pomembno, da jih poznamo tudi v knjižnicah. Poslanstvo in vizijo občine upoštevamo pri kratkoročnem in dolgoročnem načrtovanju svojega dela. Občine lahko sprejemajo zelo raznolike strategije, kot so na primer strategija razvoja občine, strategije za delo z mladimi, strategije na področju turizma, razvoja podeželja, kulture, trajnosti, podnebnih sprememb, digitalnega razvoja itd.

V knjižnicah si moramo prizadevati, da pri pripravi tovrstnih dokumentov aktivno sodelujemo. Na ta način bomo lažje načrtovali svoje aktivnosti v skladu s potrebami lokalnega okolja.

Seveda pa moramo usmeritve in prioritete občine redno spremljati, saj se le-te lahko spreminjajo in posodablajo v skladu s spremembami v lokalnem ali širšem okolju že v času, ko so strateški dokumenti še v veljavi. Vse to upoštevamo pri načrtovanju svojega dela in pri pripravi strateških dokumentov ter jih v skladu z občinskimi usmeritvami redno posodablamo.

Primer 9: Knjižnica se odziva na strategije občine

Občini je bilo pomembno pridobiti certifikat Branju prijazna občina. V procesu pridobivanja certifikata je občina poudarila, da je ena izmed njenih prioritet obujanje spomina na pomembnega pesnika z njenega območja in aktualizacija njegovega dela. Knjižnica je to vzela na znanje in je še posebej pozorna, da v svojo knjižnično zbirko intenzivno vključuje vse knjižnično gradivo, povezano s tem pesnikom, in da načrtuje svoje dejavnosti tudi tako, da s svojimi vsebinami odgovarjajo tej usmeritvi občine.

6 PREGLED ZUNANJEGA OKOLJA

Gre za identifikacijo trendov in dogajanj na sociokulturnem, tehnološkem, ekonomskem in političnem področju ter področju knjižnic in neprofitnega sektorja.

V tem poglavju analiziramo širše okolje knjižnice, kaj se dogaja zunaj ožjega knjižničnega okolja, t. i. makro trende, ki vplivajo na delovanje, razvoj in spreminjanje celotne družbe. Primer dobrega pregleda zunanega okolja je dokument Izhodišča za oblikovanje dokumenta Strategija razvoja splošnih knjižnic za obdobje 2022–2026¹¹. Prav tako odličen vir aktualnih informacij je tudi IFLA Trend Report¹², kjer so vsako leto izpostavljeni trendi na knjižničnem področju in širše. Najpomembnejše je, da zaznamo tiste trende, ki so pomembni za nas, da lahko naredimo strateški načrt, uvedemo novo storitev, reorganiziramo delo itd. Za različne potrebe bomo lahko izpostavili različne dejavnike v okolju in družbi. V nadaljevanju je navedenih nekaj primerov.

- Velik del razvitega sveta se sooča s staranjem prebivalstva, kar prinaša izzive za različne ustanove, hkrati pa vodi do večje potrebe po razvoju prilagojenih storitev za starejše.
- V mnogih okoljih se srečujemo z globalizacijo in multikulturalnostjo. To vodi v večjo izmenjavo idej, vrednot in načinov življenja. Vse to vpliva na kulturno identiteto, preoblikovanje izobraževalnih sistemov in družbene odnose.
- Globalni razvoj na področju tehnologije in produktivnosti vpliva na naraščajočo razliko med bogatimi in revnimi. Vse to vodi v povečane socialne napetosti, socialne stiske, tudi proteste.
- Socialni mediji, aplikacije za sporočanje in spletne platforme spreminjajo način komuniciranja, kar vpliva na medosebne odnose, oblikovanje skupnosti in kolektivno vedenje, kot je na primer kultura takojšnje odzivnosti.
- Tehnologije, kot so UI, strojno učenje in robotika, spreminjajo delovna mesta, industrije in vsakdanje življenje. Avtomatizacija prinaša večjo učinkovitost, hkrati pa izpostavlja vprašanja o zaposlovanju, prihodnosti dela in pristranskostih algoritmov. Pri ljudeh vse večja avtomatizacija lahko vzbuja tudi strah, tesnobo.
- Internet stvari se vse bolj uporablja v domovih, mestih in industriji, s čimer se ustvarjajo pametne naprave in povezani sistemi, ki omogočajo boljše sledenje, analizo podatkov in optimizacijo virov.
- Z naraščanjem kibernetičnih groženj in vse večjim številom digitalnih naprav postaja varnost podatkov ključna prioriteta za države, podjetja in posameznike. Povečujejo se naložbe v tehnologije, ki zagotavljajo zaščito pred vdori in zlorabami podatkov.
- Digitalizacija vseh področij življenja vpliva tudi na knjižnice. Te se prilagajajo potrebam sodobnih uporabnikov s širjenjem digitalnih zbirk, kot so elektronske knjige, zvočne knjige, digitalne revije in baze podatkov, ter širijo ponudbo spletnih storitev in digitalnih orodij za iskanje informacij. To zmanjšuje fizično obiskanost, vendar hkrati povečuje dostopnost do knjižničnega gradiva na daljavo.

¹¹ https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2022/08/ZSK_Strategija-razvoja-slovenskih-splasnih-knjiznic-2022-2027_oblikovano.pdf

¹² <https://www.ifla.org/trend-report/>

- Napredek v IT omogoča knjižnicam uporabo naprednih sistemov za upravljanje gradiv, kot so sistemi RFID, ki omogočajo samodejno izposajo in vračilo, ter uporaba umetne inteligence za iskalne sisteme in priporočanje virov.
- Umetna inteligenca je del vsakdana ali to postaja. Knjižnice lahko z učinkovito rabo UI bolje razumejo potrebe svojih uporabnikov in jim ponujajo še bolj prilagojene vsebine. To bi lahko v prihodnje vplivalo na to, kako knjižnice organizirajo in ponujajo svoje storitve. Umetna inteligenca prinaša tudi nove možnosti za personalizirane storitve in avtomatizacijo procesov.
- Pandemija COVID-19 je pospešila razvoj oddaljenih storitev, kot so spletne platforme za izposajo e-knjig, virtualna izobraževanja in dogodki. Ta trend se bo v prihodnosti verjetno nadaljeval in okrepil.
- Družabna omrežja so postala pomembno orodje za komunikacijo in promocijo knjižnic, kar trenutno nekatere premalo izrabljajo. Vzroki za to so lahko: premalo kadra, premalo usposobljen kader, pomanjkanje časa, pomanjkanje jasne strategije, strah pred novimi tehnologijami itd.
- Organizacije vse bolj prehajajo na digitalne platforme, ki omogočajo boljše upravljanje podatkov, analitiko in prilagajanje storitev. Oblak postaja standard za shranjevanje in obdelavo velikih količin podatkov.
- Uporabniki pričakujejo hiter dostop do digitalnih vsebin, kar spreminja način delovanja knjižnic. Digitalne zbirke so redni del ponudbe, knjižnice pa svoje prostore oblikujejo za bolj interaktivno in ustvarjalno uporabo, kjer uporabniki poleg izposoje knjig preživljajo svoj (prosti) čas.
- Knjižnice vse bolj sodelujejo z drugimi institucijami, tako znotraj Slovenije kot mednarodno, za razvoj novih programov, izmenjavo virov in strokovno podporo. Projekti, kot so izmenjava digitaliziranih gradiv in skupni dogodki, krepijo sodelovanje med knjižnicami in krepijo njihove zmožnosti. Tu opišemo vsa sodelovanja, ki jih nismo opisali v prejšnjih točkah.
- Financiranje splošnih knjižnic v Sloveniji je večinoma odvisno od lokalnih proračunov, kar pomeni, da so knjižnice pogosto odvisne tudi od naklonjenosti lokalne oblasti. To lahko predstavlja oviro za razvoj novih storitev ali uvajanje novih tehnologij.
- Gospodarske krize, kot je bila zadnja po pandemiji, vplivajo na proračunsko financiranje kulturnih ustanov. Medtem ko knjižnice ostajajo pomembne za lokalne skupnosti, se lahko soočajo z zmanjšanjem sredstev, zaradi česar morajo bolj učinkovito upravljati svoje vire.
- Knjižnice podpirajo lokalna gospodarstva s ponudbo prostorov za podjetništvo, dostopom do raziskovalnih baz podatkov in izobraževalnimi programi.
- Knjižnice z izvajanjem svojih storitev prinašajo možnost dela številnim avtorjem in samostojnim ustvarjalcem, s katerimi sodelujejo.
- Večina knjižničnih storitev, uporaba gradiv in obisk dejavnosti so brezplačni. Knjižnice uporabnikom iz različnih socialnih okolij omogočajo enakopraven in demokratičen dostop do znanja in kulturnih dobrin ter tako tudi posredno vplivajo na njihov razvoj. Knjižnice vplivajo na zmanjševanje razlik v izobrazbi, kulturnem bogastvu in socialnem statusu.
- Podjetja in vlade po vsem svetu se osredotočajo na trajnostno rast z zmanjševanjem odpadkov, prehodom na obnovljive vire energije in spodbujanjem krožnega gospodarstva.

- Kljub tehnološkemu napredku ostaja velik izziv globalna dohodkovna neenakost, ki jo poslabšujejo ekonomske krize, kot so posledice pandemij in vojnih konfliktov. Razvojno gospodarstvo in razvite države se soočajo s težavami pri zmanjševanju te vrzeli.
- Boj proti podnebnim spremembam je ključna politična tema v večini držav. Zeleni prehod (prehod na obnovljive vire energije, zmanjšanje emisij CO²) postaja prioriteta v vladnih strategijah, kar pa zahteva velike naložbe in spremembe v industriji.
- Z naraščanjem uporabe tehnologij, kot so umetna inteligenca, internet stvari in družbeni mediji, se države vse bolj ukvarjajo z regulacijo zasebnosti, varstvom podatkov in odgovornostjo tehnoloških podjetij.
- Neprofitne organizacije se osredotočajo na družbeni vpliv in izpolnjevanje ciljev trajnostnega razvoja (SDG), ki jih je oblikovala Organizacija združenih narodov. Neprofitne organizacije so ključne pri promociji okoljskih in družbenih ciljev, kot so zmanjšanje revščine, izobraževanje in zdravstveno varstvo.
- Podobno kot v drugih sektorjih tudi neprofitne organizacije vse bolj uporabljajo tehnologije za izboljšanje učinkovitosti delovanja, zbiranja sredstev in komunikacije z donatorji. Spletne platforme za množično financiranje (Crowdfunding) postajajo ključni vir financiranja.
- Vedno več neprofitnih organizacij sodeluje z zasebnim sektorjem pri iskanju rešitev za globalne izzive, kot so revščina, neenakost in okoljska trajnost. Ti partnerji omogočajo združevanje virov, strokovnega znanja in inovacij za večji učinek.
- Organizacije so vse bolj osredotočene na merjenje svojega družbenega učinka in dokazovanje vrednosti svojih prizadevanj s konkretnimi kazalniki, kar je pomembno za transparentnost in pridobivanje podpore donatorjev.
- Z naraščajočim zavedanjem o globalnih izzivih, kot so podnebne spremembe in družbena neenakost, se povečuje interes ljudi za prostovoljstvo in aktivizem. Neprofitne organizacije imajo ključno vlogo pri organiziranju teh prizadevanj in mobiliziranju lokalnih skupnosti.
- Knjižnice sodelujejo z neprofitnimi organizacijami in društvi, ki delujejo na področju izobraževanja, sociale in kulture. To sodelovanje omogoča skupno organizacijo dogodkov, delavnic in kampanj, kar povečuje dostopnost vsebin za ranljive skupine.
- Knjižnice imajo lahko koristi od večje vključenosti prostovoljcev, ki sodelujejo pri vodenju delavnic, bralnih krožkov in drugih dejavnosti, kar pomaga pri širitvi njihovega dosega v lokalnih skupnostih.

Ti makro trendi oblikujejo svetovno gospodarstvo, politiko in družbo ter imajo daljnosežne posledice za prihodnost. Organizacije, vključno s podjetji, vladami in neprofitnimi sektorji, se morajo prilagajati tem trendom, da bi se uspešno spopadle z izzivi in izkoristile priložnosti, ki jih le-ti prinašajo. Sem spadajo tudi knjižnice, saj kot je bilo napisano že v dokumentu Izhodišča za oblikovanje dokumenta Strategija razvoja splošnih knjižnic za obdobje 2022–2026 (2021), bodo knjižnice vedno bolj morale odločevalce prepričevati, da niso »nice-to-have«, ampak »need-to-have«¹³. Knjižnice so središče znanja, informacij, družbenih interakcij in kritičnega razmišljanja, kar jim omogoča, da imajo osrednjo vlogo pri obravnavi teh makro trendov in da prispevajo k razvoju družbe v prihodnosti.

¹³ Prevod: knjižnic ni le prijetno imeti, ampak jih je nujno imeti.

7 POVEZOVANJE VIZIJE IN VREDNOT

Zaključni del ali povzetek zbiranja podatkov za analizo lokalne skupnosti je analiza oz. redefinicija poslanstva knjižnice v povezavi z njenimi organizacijskimi vrednotami in ugotovitvami analize lokalnega okolja, kar smiselno vgradimo v oblikovanje strateškega načrta in vizije.

Povezovanje poslanstva in vrednot knjižnice s potrebami lokalne skupnosti je ključno za zagotavljanje relevantnih in vplivnih knjižničnih dejavnosti. Poslanstvo in vrednote knjižnice morajo odražati njeno vlogo kot središča znanja, kulture in skupnosti, hkrati pa se prilagajati specifičnim potrebam lokalnega okolja.

Poslanstvo splošne knjižnice mora biti izhodišče v postopku strateškega načrtovanja in ga knjižnica formulira sama. Obstajajo pa številne skupne točke, ki naj bi jih tako ali drugače vsebovalo poslanstvo vsake splošne knjižnice. Strokovna priporočila predlagajo, da naj poslanstvo "uveljavlja vrednote razvoja, obveščenosti, izobraženosti in kulture ter socialne in družbene povezanosti" ter "prispeva k razvoju znanja in kulture, širjenju demokratičnega odločanja, spodbujanju uporabe knjižnice in poznavanju različnih pismenosti ter k socialni strpnosti". (Za primerjavo gl. tudi Poslanstvo v Strategiji razvoja slovenskih splošnih knjižnic 2022–2027)

Poslanstvo je odgovor na vprašanje, zakaj neka organizacija obstaja oz. pojasnjuje namen ali razlog delovanja organizacije, določa njeno identiteto in vrednote ter je kot tako osnova za strateške usmeritve organizacije. Pri konkretni opredelitvi poslanstva se lahko naslonimo na knjižnične vloge, opredeljene v standardih, na sodelovanje in povezanost s partnerji v lokalnem okolju ter (so)uresničevanje razvojnih družbenih ciljev na lokalni in državni ravni (kar vse že opredelimo v predhodni analizi lokalnega okolja).

Organizacijske vrednote so vrednote, ki jih določi organizacija in so del organizacijske kulture; sporočajo, kaj je za knjižnico kot organizacijo pomembno. Niso imaginaren pojem, temveč nastanejo kot skupek vrednot posameznikov, ki ustvarjajo v tej organizaciji.

Povezovanje skupnega razumevanja poslanstva knjižnice in organizacijskih vrednot je mogoče le ob jasno definiranem poslanstvu knjižnice in ob preglednem seznamu organizacijskih vrednot. Poslanstvo odraža vrednote knjižnice oz. vrednote so pot, po kateri uresničujemo poslanstvo.

Kot smo izpostavili že na začetku tega poglavja, naš razmislek o poslanstvu in vrednotah že prehaja od same analize k formiranju (nove) strategije. Po opravljeni analizi lokalnega okolja opredelimo poslanstvo, ki bo zajemalo potrebe, ki smo jih z analizo ugotovili. Na tem temeljijo tudi vrednote, ki jih opredeli organizacija kot svoje vodilo in izhodišče za poslanstvo. Vrednote in poslanstvo povežemo z ugotovitvami analize lokalnega okolja; če je potreb preveč, potem knjižnica določi izbor potreb in vrednot, ki jih poveže v smiselno celoto. Poslanstvo knjižnice mora jasno izražati zavezanost strokovnosti in predvsem podpori lokalne skupnosti. Povezovanje poslanstva in vrednot knjižnice s potrebami lokalne skupnosti zahteva razumevanje lokalnih izzivov, vključevanje deležnikov, zbiranje in vrednotenje podatkov ter prilagajanje dejavnosti. Vrednote so del poslanstva, tega pa uresničujemo s konkretnimi koraki, ki so del strateškega ali letnega načrta.

Vizija

Knjižnica je usmerjena v **skupno dobro** in je prepoznana kot **zaupanja vreden partner** pri soustvarjanju kulturnega, izobraževalnega, socialnega in ustvarjalnega utripa lokalnega okolja. V svojem delovanju enakovredno podpiramo **uresničevanje ciljev, interesov in želja** posameznikov in skupin, sledimo zahtevam sedanjosti, trudimo se prepoznati izzive prihodnosti in kot pomembnega pričevalca naših korenin ohranjamo spomine preteklosti. Delujemo v slogu prijateljskega povezovanja, strokovnega sodelovanja in medsebojnega spoštovanja. Naša podoba je **zrcalo mesta**, ki se zaveda naše vrednosti in pomena pri uresničevanju svojih razvojnih potencialov in nas podpira. **Vrednote zaposlenih v naši knjižnici so: ZNANJE, USTVARJALNOST, SPOŠTLJIVOST, ZANESLJIVOST, SODELOVANJE.**

8 ZAKLJUČEK

Smernice za analizo lokalnega okolja, pripravljene v okviru Združenja splošnih knjižnic, nudijo strukturiran in celovit pristop k razumevanju potreb, značilnosti in potencialov lokalnih skupnosti. Z zbiranjem in vrednotenjem podatkov o profilu knjižnice, mnenjih uporabnikov, socialno-ekonomskih dejavnikih, življenjskem slogu, formalnih in neformalnih skupinah, usmeritvah lokalne skupnosti ter dobrinah skupnosti knjižnice pridobijo vpogled, ki jim omogoča proaktivno načrtovanje in prilagajanje svojih storitev. Te smernice poudarjajo pomen verodostojnih podatkov in ustreznih raziskovalnih metod za pridobivanje podatkov, kar naj bo osnova za strateške in letne načrte, ki odražajo poslanstvo in vrednote knjižnice. Knjižnice kot središča znanja, kulture in skupnosti imajo edinstveno priložnost, da s pomočjo teh smernic krepijo svojo vlogo v lokalnem okolju. Skozi analizo lokalnih potreb knjižnice lahko razvijajo inovativne storitve, ki odgovarjajo na aktualne izzive, kot so podnebne spremembe, medkulturnost, staranje prebivalstva in digitalizacija. Poslanstvo knjižnice, utemeljeno na vrednotah vključenosti, trajnosti, izobraževanja in kulture, se uresničuje le z aktivnim vključevanjem podatkov iz lokalnega okolja. Smernice zato spodbujajo knjižnice, da z analizo ne le sledijo spremembam, ampak jih predvidevajo in soustvarjajo. Z jasno opredeljenim poslanstvom, ki odraža potrebe skupnosti, in z organizacijskimi vrednotami, ki vodijo zaposlene, knjižnice postanejo nepogrešljiv del družbenega razvoja. Priporočamo, da knjižnice te smernice uporabljajo kot prilagodljiv okvir, ki ga prilagodijo specifičnim ciljem in kontekstu svojega okolja. Redno posodabljanje analiz, sodelovanje z lokalnimi deležniki, kot so društva in strokovnjaki, ter vključevanje skupnosti v načrtovanje dejavnosti bodo zagotovili, da knjižnice ostanejo relevantne in vplivne. S tem knjižnice ne le izpolnjujejo svoje poslanstvo, ampak aktivno prispevajo k trajnostnemu razvoju lokalnih skupnosti, krepitvi kulturne identitete in izboljšanju kakovosti življenja.

PRILOGA

ZBIRANJE PODATKOV O LOKALNI SKUPNOSTI

Damjana Vovk

November 2025

Proces analize podatkov v knjižnici

1. Zbiranje podatkov

1KA, Google Forms, SurveyMonkey, SURS, Google Analytics

2. Čiščenje in priprava podatkov

MS Excel, OpenRefine (odprtokodno), Python (Pandas)

3. Obdelava podatkov

Orange 3 (vizualno rudarjenje podatkov),
KNIME (povezovanje različnih virov, napovedni modeli),
Python (Napredne analize, NLP, strojno učenje),
SPSS (statistične analize, ankete),
NVivo (kvalitativna analiza besedila, intervjujev, fokusnih skupin)

4. Vizualizacija podatkov

Google Looker Studio, Tableau Public, Power BI, RAWGraphs,
Datawrapper, Canva, Piktochart

5. Interpretacija rezultatov

Kombinacija kvantitativnih in kvalitativnih analiz, timske razprave

6. Sprejemanje odločitev

Strateško načrtovanje, nove storitve, sodelovanje s partnerji,
predstavitev javnosti

1 ZBIRANJE PODATKOV O LOKALNI SKUPNOSTI

Za analizo lokalnega okolja knjižnica potrebuje zadostno število kakovostnih podatkov. Predlagamo načrtno, ciljno usmerjeno in redno zbiranje podatkov. Na ta način bodo knjižnice lahko permanentno izvajale analize svojega lokalnega okolja.

Pri izboru orodij za zbiranje in obdelavo podatkov mora knjižnica upoštevati vrsto podatkov (kvantitativni, kvalitativni, prostorski), zahtevnost analize, dostopnost orodja (brezplačno/plačljivo) ter tehnično znanje osebja. Knjižnicam priporočamo, da pred uporabo orodij preverijo pogoje uporabe ter zagotovijo varovanje osebnih podatkov.

1.1 ZBIRANJE KVANTITATIVNIH PODATKOV

Kvantitativni podatki predstavljajo temelj analize lokalnega okolja. Knjižnice lahko uporabljajo podatke Statističnega urada Republike Slovenije (SURS), ki ponuja podrobne demografske podatke, informacije o izobrazbeni strukturi, zaposlenosti in drugih socialnoekonomskih kazalnikih na ravni občin. Ti podatki omogočajo knjižnicam razumevanje osnovnih značilnosti njihove ciljne populacije.

Knjižnice lahko proučujejo lokalno okolje tudi z vpogledom v dejanske vzorce uporabe ter z analizo statistike obiska in izposoje. Te podatke lahko knjižnice kombinirajo z Google Analytics za analizo obiska spletnih strani in družbenih omrežij knjižnice ter za ugotavljanje digitalnih navad uporabnikov.

Za neposredno zbiranje informacij od uporabnikov in potencialnih uporabnikov priporočamo anketne vprašalnike. Knjižnice lahko uporabljajo spletna orodja, kot so **1KA** (brezplačno), **Google Forms** (brezplačno) ali **Survey Monkey** (plačljivo) za pripravo in distribucijo anket. Navedeni ponudniki ponujajo tudi orodja, ki pomagajo pri analizi pridobljenih rezultatov. Za pridobivanje podatkov neposredno od prebivalcev lokalnega okolja lahko knjižnice uporabijo tudi druge metode (npr. osebne ali telefonske ankete, analize komentarjev, predlogov ali pritožb uporabnikov), vendar so te primernejše za pridobivanje kvalitativnih podatkov.

Kvalitativne podatke lahko knjižnica uporabi pri naslednjih področjih:

- profil delovanja knjižnice: analiza uporabe knjižnice;
- profil lokalne skupnosti: analiza socialnih in ekonomskih dejavnikov.

1.2 ZBIRANJE KVALITATIVNIH PODATKOV

Kvalitativni podatki knjižnicam omogočijo globlji vpogled v izkušnje, potrebe, pričakovanja in motive svojih uporabnikov. Ti podatki ne temeljijo le na številkah, temveč na razlagi in razumevanju stališč ter vedenja (potencialnih) uporabnikov. Medtem ko kvantitativni podatki prikazujejo širšo sliko in trende, kvalitativni podatki razkrivajo motive in razloge za določene vzorce uporabe.

Knjižnice lahko kvalitativne podatke zbirajo z različnimi metodami. Intervjuji omogočajo poglobljeno raziskovanje izkušenj posameznih (potencialnih) uporabnikov. Strukturirano razpravo s skupino (potencialnih) uporabnikov lahko knjižnica izvede s fokusno skupino, kjer uporabniki delijo mnenja in predloge ter tako razkrijejo skupne izzive in potrebe. Intervjuje in fokusne skupine lahko izvedemo tudi

na daljavo s pomočjo videokonferenčnih orodij kot sta **Zoom** (brezplačno z omejitvami) in **MS Teams**. Zvočne oziroma video posnetke intervjujev lahko knjižnica spremeni v besedilo z namenskimi orodji za avtomatski prepis in pripravo zapiskov, kot so **Transkriptor** (brezplačno z omejitvami), **Otter** (brezplačno z omejitvami), **Fireflies** (brezplačno z omejitvami).

Za ugotavljanje mnenja (potencialnih) uporabnikov lahko knjižnice uporabljajo tudi orodja za zbiranje odziva v živo, s pomočjo kratkih vprašanj. Primeri orodij so **Mentimeter** (brezplačno z omejitvami), **Slido** (brezplačno z omejitvami), **Ika** (brezplačno), **Kahoot!** (brezplačno z omejitvami). Knjižnice se lahko pri razvoju novih storitev obrnejo neposredno na (potencialne) uporabnike ter jih povabijo k izmenjavi idej s pomočjo orodij, kot so **Padlet** (brezplačno z omejitvami), **MURAL** (brezplačno z omejitvami), **Excalidraw** (brezplačno z omejitvami) oziroma **Miro** (brezplačno z omejitvami).

Klasično spremljanje vedenja uporabnikov v knjižničnem prostoru ali na dogodkih (opazovanje) lahko knjižnice nadgradijo s foto in video dokumentiranjem, pri tem pa morajo pridobiti dovoljenje udeležencev. Z dovoljenjem uporabnika in uporabo naprav, kot so mobilni telefon, GPS-ure in GPS-sledilniki, lahko knjižnice analizirajo gibanje uporabnikov na poti do knjižnice in v njej. Anonimno spremljanje poti uporabnikov v prostoru lahko knjižnice izvajajo z Wi-Fi- oz. Bluetooth-senzorji. Za boljši vpogled v razmišljanje (potencialnih) uporabnikov lahko knjižnice pripravijo tudi mobilne obrazce za sprotno beleženje podatkov, ki jih udeleženci raziskave izpolnjujejo med potjo do knjižnice oziroma v njenih prostorih. V ta namen lahko uporabijo orodja, kot so **Ika** (brezplačno), **Google Forms** (brezplačno), **Kobo Toolbox** (brezplačno z omejitvami).

Komentarji, predlogi in pritožbe uporabnikov so dragocen vir povratnih informacij. Knjižnice jih lahko zbirajo na klasičen način, tako da uporabnikom ponudijo knjigo ali obrazec za vnos mnenja, lahko pa na svojem spletišču ponudijo spletni obrazec za posredovanje mnenja. Knjižnicam priporočamo tudi redno analizo komentarjev na družbenih omrežjih.

Kvalitativne podatke knjižnica lahko uporabi pri naslednjih področjih:

- mnenja uporabnikov knjižnice in prebivalcev: javnomnenjska raziskava, fokusna skupina, opazovanje;
- profil lokalne skupnosti: analiza socialnih in ekonomskih dejavnikov; analiza življenjskih slogov in interesov.

2 OBDELAVA PODATKOV O LOKALNI SKUPNOSTI

Knjižnice lahko s prej opisanimi metodami zberejo veliko količino podatkov. Medtem ko za obdelavo kvantitativnih podatkov zadostuje že orodje, kot je MS Excel, priporočamo, da knjižnice večje količine podatkov, raznovrstne vire informacij, njihove medsebojne povezave, vzročno-posledične odnose in dolgoročne trende obdelujejo z ustreznimi digitalnimi orodji. Tak pristop jim omogoča, da za obdelavo podatkov porabijo manj časa, hkrati pa pridobijo jasnejše, vizualno podprte in uporabnejše rezultate. Tovrstna orodja pogosto razkrijejo vzorce, ki jih je s klasičnimi metodami težko zaznati, ter omogočajo globlje razumevanje potreb, vedenja in sprememb v lokalni skupnosti. Rezultati so zato bolj povedni, knjižnicam pa služijo kot kakovostna podlaga za strateško odločanje, razvoj novih storitev in učinkovitejše sodelovanje z lokalnimi partnerji.

2.1 ORODJA ZA ANALIZO PODATKOV

Knjižnice lahko z uporabo specializiranih orodij za analizo podatkov odkrivajo skrite vzorce, prepoznavajo trende in napovedujejo prihodnje potrebe uporabnikov. Takšna orodja omogočajo obdelavo večjih količin podatkov, združevanje različnih virov (npr. demografski podatki, statistika obiska, ankete, spletna analitika) in pripravo rezultatov.

Obdelujemo lahko kvantitativne podatke, kot so obisk, izposoja, demografska struktura uporabnikov in rezultati anket, ali kvalitativne podatke, kot so komentarji, predlogi, zapisi intervjujev in fokusnih skupin ter objave na družbenih omrežjih. Knjižnicam priporočamo uporabo orodij tudi za analizo prostorskih podatkov (poseljenost okolja, dostopnost knjižnic, mreža partnerskih institucij) in podatkov o uporabi spletnih storitev (statistika uporabe spletnih strani in družbenih omrežij, iskalni vzorci). Podatke lahko med seboj tudi povezujemo. Brezplačna in odprtokodna orodja (Orange 3, KNIME in Python) ponujajo široke možnosti brez dodatnih stroškov, komercialne rešitve (SPSS, NVivo) pa omogočajo bolj specializirane analize. Kombinacija obeh pristopov knjižnicam zagotavlja celovito in trajnostno strategijo obdelave podatkov.

Orange 3 (brezplačno) omogoča vizualno programiranje in podatkovno rudarjenje, ki temelji na sistemu gradnikov, povezanih z metodo »povleci in spusti«. Omogoča osnovne in napredne analize, kot so klasifikacija, regresija, grozdenje in analiza besedil. Knjižnice ga lahko uporabijo za segmentacijo uporabnikov, analizo anketnih podatkov ter prepoznavanje tem v komentarjih in povratnih informacijah. Njegova prednost je enostavna uporaba, saj vizualizacije in rezultati nastajajo sproti, kar olajša interpretacijo tudi manj izkušenim uporabnikom.

Tudi **KNIME** (brezplačno) omogoča obdelavo zelo raznolikih podatkovnih virov – od Excelovih tabel do obsežnih baz in spletnih virov. Ponuja širok nabor modulov za podatkovno rudarjenje, napovedno analitiko, strojno učenje in vizualizacijo. Knjižnice lahko orodje uporabijo za napovedovanje obiska na podlagi zgodovinskih podatkov, za povezovanje podatkov iz različnih sistemov (npr. statistika izposoje, obisk dogodkov, demografski podatki) in za analizo dolgoročnih trendov. Uporaba je srednje zahtevna, vendar orodje omogoča visoko fleksibilnost in prilagoditev potrebam posamezne knjižnice.

Eden najpogosteje uporabljenih programskih jezikov za analizo podatkov je **Python** (brezplačno). Bogat ekosistem odprtokodnih knjižnic omogoča obdelavo skoraj vseh vrst podatkov, vključno s številčnimi, besedilnimi in prostorskimi. Knjižnice lahko s Pythonom analizirajo komentarje uporabnikov z metodami obdelave naravnega jezika (NLP), izvajajo napovedne modele za obisk ali izposajo in ustvarjajo napredne vizualizacije. Python zahteva programersko znanje, a nudi največjo prilagodljivost in možnost povezovanja z drugimi sistemi.

SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) (plačljivo) sodi med najbolj znana orodja za statistično obdelavo podatkov. Primeren je zlasti za obsežne kvantitativne raziskave, kot so ankete, kjer omogoča napredno statistično analizo (regresija, factorska analiza, testiranje hipotez). Knjižnice ga lahko uporabijo pri obdelavi rezultatov javnomnenjskih raziskav ali večjih anket. Njegova prednost je intuitiven vmesnik, ki omogoča uporabo tudi brez programiranja, slabost pa so licenčni stroški.

NVivo (plačljivo) je specializiran programski paket za analizo kvalitativnih podatkov. Omogoča kodiranje, kategorizacijo in preučevanje besedilnih, avdio in video podatkov. V knjižničnem okolju je NVivo uporaben pri analizi intervjujev, fokusnih skupin, komentarjev uporabnikov in objav na

družbenih omrežjih. Knjižnice ga lahko uporabijo za prepoznavanje ključnih tem, potreb in pričakovanj svojih uporabnikov ter za oblikovanje novih storitev, ki so zasnovane na poglobljenem razumevanju skupnosti.

Knjižnice lahko pomembne vpoglede pridobijo tudi z analizo svoje digitalne prisotnosti. **Google Analytics** (brezplačno) omogoča podrobno spremljanje obiska spletne strani, vedenja obiskovalcev in učinkovitosti posameznih vsebin. Enake podatke knjižnicam ponujajo tudi analitike na družbenih omrežjih. Za celostno analizo spletnega pojavljanja lahko knjižnice uporabijo tudi naprednejša orodja, kot so **Hootsuite** (plačljivo) in **Sprout Social** (plačljivo). Ta omogočajo celostno spremljanje več platform hkrati, analizo sentimenta in primerjave uspešnosti kampanj.

2.1.1 Umetna inteligenca v podporo orodjem za analizo podatkov

Nekatera od orodij vključujejo umetno inteligenco (UI) kot podporno funkcionalnost, druga pa so že v svojem bistvu zasnovana na algoritmih umetne inteligence. Pri prvih gre predvsem za uporabo UI za okrepitev obstoječih funkcij, kot je npr. samodejno prepoznavanje vzorcev, predlaganje tipov vizualizacij ali izboljšana kategorizacija podatkov. Takšna podpora uporabniku olajša delo, a še vedno temelji na klasičnih statističnih in analitičnih metodah (primer: SPSS, kjer UI pomaga pri odkrivanju mogočih modelov). Druga skupina orodij uporablja umetno inteligenco kot osrednji mehanizem obdelave, kar pomeni, da so algoritmi strojnega učenja, obdelave naravnega jezika ali nevronske mreže ključni za njihovo delovanje. Sem sodijo orodja, kot so Python z različnimi knjižnicami za strojno učenje (npr. Scikit-learn, TensorFlow), KNIME in Orange 3, ki omogočajo gradnjo napovednih modelov, klasifikacijo besedil in samodejno segmentacijo uporabnikov. Takšna orodja knjižnicam odpirajo možnosti za napovedovanje trendov uporabe, analizo sentimenta v komentarjih in odkrivanje vzorcev, ki jih s klasičnimi pristopi ni mogoče zaznati. V prihodnosti lahko pričakujemo, da bo vse več analitičnih rešitev združevalo elemente umetne inteligence, saj ta omogoča hitrejšo, natančnejšo in prilagodljivejšo obdelavo podatkov.

2.1.2 Primeri uporabe orodij za analizo podatkov

- Appleton, L. and Hall, H. (2022). The public library as public sphere: a longitudinal analysis. *Journal of Documentation*, 79(1), 112–126. <https://doi.org/10.1108/jd-02-2022-0031>
- Chen, C. in Chang, C. (2024). Evaluating public library services in Taiwan through user-generated content: analyzing Google Maps reviews. *Electronics*, 13(12), 2393. <https://doi.org/10.3390/electronics13122393>
- Choi, Y. and Kim, S. U. (2022). A longitudinal comparison of public libraries' posting activities on twitter in April of 3 years, pre-, during, and post-covid-19. *Journal of Librarianship and Information Science*, 56(1), 83–97. <https://doi.org/10.1177/09610006221128981>
- Higgs, G., Jones, S., Langford, M. in Heley, J. (2017). Assessing the impacts of changing public service provision on geographical accessibility: an examination of public library provision in Pembrokeshire, South Wales. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 36(3), 548–568. <https://doi.org/10.1177/2399654417715457>
- Lee, J. and Kwon, N. (2023). The development of a public library data collection and analysis platform and its uses: a case study of the national library big data platform in Korea. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 28(2), 89–102. <https://doi.org/10.22452/mjlis.vol28no2.5>

- Park, O. N. and Oh, E. (2023). Building public libraries for teens through community engagement: a case study of a public library in South Korea. *The Canadian Journal of Information and Library Science*, 45(2), 1–23. <https://doi.org/10.5206/cjils-rcsib.v45i2.15064>
- Zhan, M. and Widén, G. (2018). Public libraries: roles in big data. *The Electronic Library*, 36(1), 133–145. <https://doi.org/10.1108/el-06-2016-0134>

2.2 ORODJA ZA VIZUALIZACIJO PODATKOV

Vizualizacija podatkov je ključen korak pri analizi lokalnega okolja, saj omogoča, da so rezultati raziskav in obdelave podatkov razumljivi, pregledni in uporabni, tako za knjižnice kot tudi za njihove ustanovitelje, partnerje in širšo javnost. Dobro oblikovane vizualizacije olajšajo prepoznavanje trendov, povezav in odstopanj, ki jih je v tabelah ali besedilih težje zaznati.

Knjižnice lahko pri vizualizaciji podatkov uporabljajo različna digitalna orodja, ki se razlikujejo po zahtevnosti, dostopnosti in funkcionalnostih. Za osnovne potrebe so primerna brezplačna orodja, ki omogočajo enostavno pripravo grafov, tabel in infografik, za kompleksnejše analize pa knjižnice lahko posežejo po naprednejših rešitvah.

Google Looker Studio (brezplačno) omogoča povezovanje podatkov iz različnih virov (npr. Google Sheets, Google Analytics) ter izdelavo interaktivnih poročil in nadzornih plošč. Knjižnice lahko z njim obdelujejo različne tipe podatkov, kot so statistika obiska in izposoje, demografske značilnosti uporabnikov, rezultati anket, analitika spletnih strani in družbenih omrežij ter finančni kazalniki poslovanja. Vizualizacije se samodejno posodabljujejo, ko se spremenijo viri podatkov, kar knjižnicam omogoča sprotno spremljanje trendov. Orodje je enostavno za uporabo in primerno tudi za manj izkušene uporabnike, saj ponuja številne predloge in možnosti za deljenje poročil znotraj organizacije ali z zunanjimi partnerji.

Tableau Public (brezplačno z omejitvami) in **MS Power Bi** (brezplačno z omejitvami) sta najpogostejši orodji za vizualizacijo kvantitativnih podatkov in njihovo analizo. Omogočata izdelavo interaktivnih grafov, zemljevidov in nadzornih plošč, ki uporabnikom ponujajo možnost dinamičnega raziskovanja podatkov. Knjižnice lahko z njima prepoznavajo trende, primerjajo različna časovna obdobja in analizirajo podatke po posameznih skupinah uporabnikov ali storitvah. Tableau Public je še posebej primeren za pripravo vizualno privlačnih predstavitev, ki jih lahko knjižnice delijo z javnostjo, medtem ko Power BI omogoča tesno povezovanje z drugimi Microsoftovimi orodji ter enostavno integracijo podatkov iz različnih virov, kot so Excel, spletne baze ali oblačne storitve. Obe orodji knjižnicam omogočata, da kompleksne podatkovne nize pretvorijo v pregledne vizualizacije.

Enostavni orodji za pripravo poročil, infografik in vizualnih gradiv za predstavitev širši javnosti sta **Canva** (brezplačno za splošne knjižnice) in **Piktochart** (brezplačno z omejitvami). Z njima lahko knjižnice na pregleden in estetsko privlačen način prikažejo tako kvantitativne kot tudi kvalitativne podatke. Orodji ponujata številne predloge za grafe, diagrame, časovnike in infografike, ki omogočajo hitro pripravo gradiv tudi brez naprednega oblikovalskega znanja. Vizualizacije, pripravljene v Canvi ali Piktochartu, so primerne za vključitev v letna poročila, strateške dokumente, predstavitve občinskim odločevalcem ali promocijske materiale za uporabnike. Knjižnice lahko z njihovo pomočjo rezultate raziskav in analiz predstavijo na razumljiv in privlačen način, kar povečuje preglednost delovanja in krepi komunikacijo z različnimi ciljnim skupinami. Pri analizi podatkov ju knjižnice lahko uporabijo

za izpostavitve ključnih ugotovitev, primerjavo rezultatov med različnimi skupinami uporabnikov ali za ponazoritev trendov skozi čas.

T. i. **ecomap** (zemljevid odnosov z okoljem) je vizualno orodje, ki prikazuje odnose posameznika ali organizacije z okoljem, v katerem deluje. V knjižničnem kontekstu se lahko uporablja za ponazoritev povezav med knjižnico, njenimi uporabniki, drugimi institucijami in širšo skupnostjo. Z ecomap lahko knjižnice prikažejo, katere skupine prebivalcev so z njimi močno povezane, kje so vezi šibkejše in kje obstajajo vrzeli, ki jih je smiselno zapolniti z novimi storitvami ali partnerstvi. Orodje omogoča vizualno analizo kvalitativnih podatkov, saj poudarja ne le obseg in število povezav, ampak tudi njihovo kakovost (npr. močne, šibke ali konfliktno vezi). Knjižnice ga lahko uporabijo pri strateškem načrtovanju, pri razvoju novih programov ali pri krepitevi sodelovanja z lokalnimi partnerji, saj ecomap jasno pokaže, kje so ključne priložnosti za izboljšave in krepitev odnosov. Za uporabo ecomap lahko knjižnica uporabi namensko orodje (brezplačen primer) ali bolj univerzalno orodje, kot je Canva (brezplačno za splošne knjižnice).

Odprtokodna in brezplačna orodja omogočajo knjižnicam cenovno dostopno pripravo preglednih in privlačnih grafičnih prikazov. Primerna so za obdelavo kvantitativnih in deloma tudi kvalitativnih podatkov, odvisno od orodja. **RAWGraphs** (odprtokodno, brezplačno) je enostaven za uporabo in omogoča izdelavo običajnih in specializiranih grafov na podlagi tabelarnih podatkov (Excel, CSV, Google Sheets). **Datawrapper** (brezplačno z omejitvami) omogoča virtualne prikaze (interaktivni grafi, karte in tabele) različnih podatkov. Izdelane prikaze je mogoče vgraditi v spletne strani.

2.2.1 Primeri uporabe orodij za vizualizacijo podatkov

Datig, I. in Whiting, P. J. (2018). Telling your library story: Tableau Public for data visualization.

Library Hi Tech News, 35(4), 6–8. <https://doi.org/10.1108/lhtn-02-2018-0008>

Eaton, M. (2016). Seeing library data: a prototype data visualization application for librarians. *Journal of Web Librarianship*, 11(1), 69–78. <https://doi.org/10.1080/19322909.2016.1239236>

LaPolla, F. and Rubin, D. (2018). The “data visualization clinic”: a library-led critique workshop for

data visualization. *Journal of the Medical Library Association*, 106(4). <https://doi.org/10.5195/jmla.2018.333>

Orner, S. (2023). Data visualization for collection analysis. *Pennsylvania Libraries: Research and*

Practice, 11(1), 34–44. <https://doi.org/10.5195/palrap.2023.278>

Špoljar, M. (2014). Eko-karta knjižnice: shematski pregled sodelovanja knjižnice s partnerji v lokalnem

okolju. *Knjižničarske novice*, 24(5), 2–3.

2.3 GEOGRAFSKI INFORMACIJSKI SISTEMI (GIS)

GIS predstavljajo odlično orodje za **prostorsko analizo in vizualizacijo podatkov**, ki knjižnicam omogočajo boljše razumevanje njihove vloge v lokalnem okolju ter strateško načrtovanje storitev. Ti sistemi združujejo kartografske podatke z različnimi atributnimi informacijami, kar omogoča kompleksne prostorske analize in podporo pri odločanju.

GIS-orodja knjižnicam omogočajo natančno kartiranje lokacij uporabnikov, kar je ključno za razumevanje demografske strukture in potreb lokalne skupnosti. S prekrivanjem različnih podatkovnih

slojev lahko knjižnice identificirajo vzorce uporabe, socialno-ekonomske značilnosti območij ter potencialne uporabnike, ki še niso vključeni v knjižnični sistem.

Analiza prostorske distribucije članov omogoča prepoznavanje območij z nizko stopnjo včlanjenosti, kar lahko nakazuje potrebo po ciljanih promocijskih aktivnostih ali mobilnih knjižničnih storitvah.

Pomemben vidik predstavlja tudi **analiza dostopnosti knjižničnih storitev**. Z GIS-orodji lahko knjižnice izračunajo dejanske razdalje in čas potovanja do knjižnice za različne dele naselij, pri čemer upoštevajo različne načine transporta – hojo, kolesarjenje, javni prevoz ali osebni avtomobil. Tovrstne analize pomagajo identificirati območja, kjer bi bilo smiselno vzpostaviti dodatne krajevne knjižnice in/ali postajališča potujoče knjižnice oziroma premične zbirke.

Pri načrtovanju mreženja in **sodelovanja z drugimi ustanovami** GIS omogoča vizualizacijo lokacij šol, vrtcev, domov za starejše občane, kulturnih ustanov, zdravstvenih domov in drugih pomembnih institucij. Tovrstne analize lahko pomagajo knjižnicam identificirati potencialne partnerje in opredeliti elemente sodelovanja.

Pri **odločanju za uporabo** GIS mora knjižnica upoštevati, da uporaba orodja zahteva specifična znanja in veščine. Priporočamo postopno uvajanje, ki naj poteka od preprostih vizualizacij do kompleksnejših analiz. Predlagamo tudi sodelovanje z drugimi (lokalnimi) institucijami, ki že uporabljajo GIS. Pri analizi lokalnega okolja z GIS mora knjižnica zagotoviti ustrezno varovanje osebnih podatkov.

Primeri orodij: [QGIS](#) (brezplačno), [ArcGIS](#) (plačljivo)

V pomoč: [portal PISO](#), [portal Prostor](#), [Stage II](#), [Google Maps](#)

2.3.1 Primeri uporabe geografskih informacijskih sistemov

- Adkins, D., Haggerty, K. in Haggerty, T. M. (2014). The influence of community demographics on new public library facilities. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology*, 51(1), 1-8. <https://doi.org/10.1002/meet.2014.14505101050>
- Lim, H. in Park, S. J. (2014). Designing a gis-based planning support system for a public library building project. *Journal of Librarianship and Information Science*, 47(3), 254–264. <https://doi.org/10.1177/0961000614532673>
- Mandel, L. H., Bishop, B. W. in Orehek, A. (2020). A new decade of uses for geographic information systems (gis) as a tool to research, measure and analyze library services. *Library Hi Tech*, 41(4), 1022–1038. <https://doi.org/10.1108/lht-03-2020-0052>
- Page, N., Langford, M. in Higgs, G. (2019). Exploring spatiotemporal variations in public library provision following a prolonged period of economic austerity: a Gis approach. *Area*, 52(2), 342–353. <https://doi.org/10.1111/area.12575>
- Vodeb, V. in Vodeb, G. (2015). Spatial analysis of the public library network in Slovenia. *Journal of library administration*, 55(3), 202–220. <https://doi:10.1080/01930826.2015.1034047>